

muziek meer: 'And don't forget that poetry is language for its own sake. Don't forget when different words are sanctioned, other attitudes required./ Don't forget decorum. Don't forget decorum.' De taal kan zichzelf niet meer redden. De verbijstering om hetgeen gebeurd is - Auschwitz, Joegoslavië, Rwanda - heeft de taal onherroepelijk beroerd. De taal - de vormen, het denken - staat voor de opdracht het onrepresenteerbare te gedenken. Misschien is de poëzie van Paul Celan even onontbeerlijk om Auschwitz te gedenken als de talloze studies die getuigenis willen afleggen van wat is gebeurd. Bij Celan keert de poëzie zich tegen de poëzie: 'L'acte poétique est catastrophique (...). Cela même est ce qui justifie que la poésie soit l'interruption de l'art, c'est à dire l'interruption de la mimésis. L'acte poétique consiste à percevoir, non à représenter.' (Philippe Lacoue-Labarthe) Tonen en niet langer representeren. De esthetiek stoot hier op de absolute grens van de ethiek, die zich als een cesuur, een catastrofe voordoet. Een onderbreking in de productie van tekens en betekenissen. Een passiviteit manifesteert zich midden in de actie, de handeling, de plot. Het decorum breekt stuk. Het denken wordt ontwapend en staat met lege handen. Het spreken stopt en een stilte wordt hoorbaar.

De vrouw op het toneel is geen actrice. Zij is een overlevende en een getuige van de Rwandese genocide. Na haar verhaal komen andere verhalen. Dit keer verteld door acteurs en actrices. De fictie, de representatie begint. Maar ook haar eigen getuigenis draagt reeds de sporen van de representatie, van de noodzakelijke herhaling en vertaling die theater is. Ze vertelt haar verhaal in het Frans, niet in haar eigen taal. De woorden en de zinnen die zij spreekt, zijn door anderen geschreven en maken deel uit van een geordend artistiek geheel. Zij spreekt in naam van hen die er niet meer zijn met woorden die de hare niet meer zijn, 'dans ce récit fait de ses propres mots dans une langue qui n'est pas la sienne, dans ce moment où elle assume un rôle d'elle-même un pas en deça de cette frontière entre réel et représenté qui constitue l'essence même de l'acte théâtral' (*Igicaniro*). Al van bij de aanvang stoot de voorstelling op de grenzen en de dwang van de representatie. Al van bij de aanvang wordt (onvermijdelijk) vergeten wat (noodzakelijk) moet worden herdacht: de onzegbaarheid van het singuliere lijden. Er is iets dat nergens in deze voorstelling aanwezig is, behalve in de tranen en de stiltes van Yolande Mukagasana die haar verhaal onderbreken; iets dat precies door zijn afwezigheid als een ondraaglijke aanwezigheid door deze voorstelling spookt

DISAGREES WITH ANTI-TUTSI EXTERMINATION. HE SUPPORTS OPPOSITION TO RPF BUT CANNOT SUPPORT

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA

hebben. Een andere dramatische oplossing die voortvloeit uit het gradueel bevragen van deze realiteit, is de introductie van het personage Jacob, de jood. Toen Jean-Marie ons de eerste scène opstuurde waarin dit personage voorkomt, reageerden we erg terughoudend. 'We praten over genocide, dus duikt er een jood op.' Waartoe zou die man kunnen dienen? Waarom heeft de journaliste hem nodig? Naderhand hebben we ons gerealiseerd dat we enkele belangrijke aspecten met betrekking tot de genocide nog niet hadden aangesneden. Het is natuurlijk uitgesloten om met dergelijk onder-

werp exhaustief te zijn. Een belangrijk aspect is de kolonisatie van Rwanda, een proces dat tot haat en verdeeldheid heeft geleid. Maar het blijft een mysterie. Het volstaat niet om uit te leggen hoe men de kinderen van de buurman, met wie men de dag voordien nog stond te discussiëren, in stukken gaat hakken. Wat is er gebeurd? Volgens mij wettigt die vraag het personage. Hoewel er een belangrijk onderscheid is tussen verschillende genociden, zijn er ook voorwaarden die een genocide mogelijk maken: er is steeds een klasse van mensen die als onmenselijk wordt bestempeld. Als een groot >>

25

1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

ARE G3 AND AK47 PROVIDED BY RGF. HE WAS READY TO GO TO THE ARMS CACHE TONIGHT-IF WE GAVE HIM TH

oorlog. Toen werden de eerste plannen gemaakt om Vlaanderen te zuiveren. Die plannen gingen verder dan het wegsturen van de her en der aanwezige Waalse ambtenaren en hun families. De gelegenheid was immers te mooi om niet meteen de taalgrens wat te verleggen. Vlaanderen moest immers een autonome staat worden, weliswaar onder Duitse dominantie en bescherming. De collaborerende Vlaams-nationalisten van die tijd - de 'activisten' - lieten hun oog vallen op Frans-Vlaanderen, op Brussel en op Waalse dorpen net ten zuiden van de taalgrens. Zo wilden ze onder meer een strook in het noorden van de provincie Luik aanhechten zodat er een landverbinding met Duitsland tot stand kwam. Wie niet wilde weten van het nieuwe 'Vlaams-Germaanse' burgerschap moest verhuizen, goedschiks of desnoods kwaadschiks.

De zucht naar macht, hogere inkomens en overheidsbanen zweepde de gemoederen op. Het ophitsende citaat in de titel is afkomstig van Marcel Van de Velde. Hij was een van deze activisten en dat hij een 'grote zuiveringsdag' openlijk kon bepleiten, tekent de atmosfeer. Hij maakte er in zijn krantenartikel geen geheim van wat hij daarmee bedoelde: 'Ieder die ons nu nog weerstreeft: de grens over! Wallonië zij zijn woonst. Weg met àlle franskiljons... Weg met allen die ons weerstaan.'

Die mensen hadden gekozen voor de overwinnaar maar helemaal op het einde kreeg de geschiedenis een onverwachte wending. Vanaf augustus 1918 ging het plots slechter met de Duitse legers. Die neergang zette zich door en de uiteindelijke Duitse nederlaag in de herfst van 1918 trok een streep onder alle pleidooien tot etnische zuivering. Enkele

honderden van deze activisten moesten naar Duitsland of Nederland verhuizen om aan bestrafing te ontkomen. Ze werden zwaar gebannelingen.

Tijdens de jaren twintig en dertig werd de herinnering aan dit activisme verheerlijkt en hun sterk etnisch gekleurde flamingantisme vond verdere verspreiding, vooral onder de katholieke jeugd. In die kringen werd er negatief aangekeken tegen de francofonie omdat die onder meer werd gelijkgeschakeld met anti-godsdienstigheid. Duitsland was nu erg zwak maar dat zou niet blijven duren. Ooit zou er een revanche-oorlog komen, zoals de Duitse vrienden die ze her en der in uiterst-rechtse kringen nog hadden, hen verzekerden. En hoop doet leven. In de jaren dertig werd Duitsland eindelijk weer sterk. Dat werkte inspirerend. He